

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

ANTUN MAYER, КОТОРСКИ СПОМЕНИЦИ (ДРУГА КЊИГА
КОТОРСКИХ НОТАРА, ГОД. 1329, 1332—1337.)
MONUMENTA CATARENSIA, II, ЈАЗУ И ЦАНУ, ЗАГРЕБ 1981, СТР. 657

Недавно је као заједничко дјело Југославенске академије знаности и умјетности и Црногорске академије наука изашла из штампе Друга књига которских нотара за год. 1329, 1332—1337. Појава ове драгоцене збирке докумената и грађе важна је у овом тренутку из више разлога. Поред оног основног, самог садржаја, нарочито је значајно то што се објављивањем ове књиге позитивно кренуло у самој дјелатности Црногорске академије наука на плану издавања грађе из средњовјековних архива на тлу Црне Горе. Надајмо се да је ово заиста почетак континуираног објављивања богате нотарске и друге грађе, која је само у Котору распоређена у још 180 књига. Издавање ове књиге финансирао је Југославенска академија знаности и умјетности, која се овом помоћи придружила општим напорима друштва у сачувању нашег културног блага, озбиљно угроженог последице катастрофалног земљотреса који је 1979. године задесио Црну Гору.

Значајну едисију издавања докумената из Которског архива под називом „Monumenta Catarensia“ започела је Југославенска академија знаности и умјетности још 1951. године. Те године је об-

јављена најстарија сачувана књига которских нотара. Књига је обухватила нотарске исписе за раздобље 1326—1335. године. Уз помоћ групе палеографа исписао је из Архива и уредио Antun Mayer, врстан зналац старих описа. Пуних 30 година је прошло док је објављена сљедећа књига, која је према најави из предговора прве књиге требало непосредно иза прве да „угледа свијетло дана“. Наиме, при крају рада на изради прве књиге приређивач А. Мајер је у Архиву Југославенске академије пронашао књигу которских нотара која се временски поклапала са првом (садржи засебно само исправе од 1335. до 1337), али је због одмаклости рада на првој одустао од њеног објављивања као јединствене збирке. Смрт А. Мајера је за дуго времена одложила започети рад. Стрпљиво и савјесно, прије неку годину, рад су наставили познати латински палеографи и познаваоци средњовјековних архива Мирко Андрић, Антун Мариновић, Јаков Стипишић и Миљен Шамшаловић. Књига садржи латинске исписе свих осам фасцикула по истом систему као и прва, па и у том смислу чини са њом јединствену цјелину. Стил писања исправа и

форма исправа поклапају се са исправама у првој књизи, иако је ова писана измјенице од двојице нотара. Но, ради се о нотарима из истог мјеста, ученицима исте школе (Auxilio — данас Осимо) који су као одговорна службена лица школована у Италији одржавала језичке и друге специфичности подручја из којих су долазили.

Садржај књиге може се с формалне стране, по улози коју су имали нотари, условно подијелити на исправе које су нотарска акта приватноправног карактера и на судске исправе. Додуше, низ исправа се јавља у оба вида, и као нотарски акт приватног и као судска исправа јавног карактера (нарочито када су у питању тестаменти, продаје, споразуми). У нотарским минутима видно је уочљива иницијална странка, најчешће дужника (што је с обзиром на карактер исправе као доказног средства сасвим разумљиво), за писање исправе. Нотар је на основу такве молбе састављао исправу чијем писању су обавезно присуствовали аудитор, свједок и судија. Другачија је ситуација код судских исправа. На суду су кнез и судија дјелиоци правде по чијем налогу нотар пише исправе и доставља их странци на суду.

Исправе су сакупљане по начелу хронолошког сакупљања, мада не увијек стриктно преведеног. Тај несклад доводимо у везу са настојањем нотара да се у тачно одређеним дјеловима књиге нађу исправе истовјетног садржаја. Ако се упореде датуми у различитим свесцима ове књиге лако је установити да се за уношење разних исправа није употребљавала само једна књига, него више njih према различитом садржају, које су на крају повезане у једну сада објављену књигу. Да ли у та давна времена или нечијом познијом руком — тешко је рећи. За илустрацију горе наведене тврдње послужићемо се петим свеском ове књиге. У њему се налазе исправе везане за судске спорове. Начело окупљања по садржају није баш у потпуности поштова-

но. У свеску има неколико тестамената. Но, за то доба, и покушај те врсте је вриједан.

Из садржине исправа јасно се уочава да је Котор тога доба имао овакодневни врло интензиван правни промет. Дјелатност нотара је била веома разноврсна и разуђена. О правном животу Котора стварамо слику из бројних уговора о закупима, залагама, продајама, разним трговачким путовањима, тржишним споровима, парницама разних правних основа, из уговора о дјелу, миразних инвентара, уговора о изградњи и оправци цркава, брачних уговора, тестамената, уговора о осигурању, уговора о склапању трговачких друштава, из трговачких позајмица *ad lucrandum*, задужница *presenti viago*, разних признаница, разних исправа о коришћењу земљишних посједа, исправа о диоби између браће и низа других које због разноврсности нијесмо све у могућности да наведемо.

Сем наведених докумената нотарског и судског карактера, у књизи се могу наћи и документи који се односе на дјелатност которске општине у домену економских, културних и разноврсних административних послова. Има података о етничком саставу становишта, о угледним и богатим појединцима, о которским племићима који су у служби на српском двору, о племићима других приморских градова, о трговини са сусједним и даљим крајевима и прекоморским земљама и низу других појединости које су за истраживаче од крупног значаја. Правном историчару посебно су корисне, јер се без њиховог познавања правни живот града и околине не би у потпуности схватио.

Књига садржи, заиста, изузетно значајне податке. Објављена је богата и разноврсна грађа доступна ширем кругу истраживача разних интересовања. Грађом се употпуњава слика о привредном, друштвеном, културном и правном животу Котора у првој половини XIV вијека, у доба када је град био под врховном заштитом владара из династије Немањића,

периода толико значајног, посебно за правну историју, а још увијек недовољно истраженог.

Класична максима да истраживање све открива („Nihil tam difficile est quin quaerendo investigari possit“) има пуни смисао и

значај, па ваља очекивати да ће ова књига дати нових подстрек истраживачима за изучавање правне и културне историје приморских градова на тлу Црне Горе.

Мр Невенка Богојевић

ЛЕКСИКОН НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА И РЕВОЛУЦИЈЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1941—1945.

ИЗДАВАЧИ: „НАРОДНА КЊИГА“, БЕОГРАД, ИРО „ПАРТИЗАНСКА
КЊИГА“, ЉУБЉАНА, ООУР ИЗДАВАЧКО-ПУБЛИЦИСТИЧКА
ДЕЛАТНОСТ БЕОГРАД, 1980, СТР. 1254.

Послије вишегодишњег рада стручних и научних радника из свих наших република и покрајина објављен је „Лексикон народноослободилачког рата и револуције у Југославији 1941—1945“, двотомно дјело енциклопедијског формата, које значи много за успјешније упознавање и изучавање НОР-а и социјалистичке револуције у нас, за јасније сагледавање њеног мјеста, улоге, значаја и доприноса борби савезника против фашизма у свијету.

Чланци и информације изложени су абecedним редом, што омогућава брзу, јасну и једноставну информацију. Уз то, Лексикон је илустриран са 1671 прилогом (фотографије, документи, фотоси, схеме, табеле, карте, репродукције умјетничких дјела), што употпуњава богатство ове књиге, на којој је радило 70 аутора, 37 сарадника и више консултаната. То је, у ствари, свеобухватна публикација са најзначајнијим подацима о рату и револуцији у Југославији од 1941. до 1945. године. То потврђује и податак да Лексикон садржи преко 3000 појмова и информација. Начин обраде питања, научна вриједност прилога и разноврсност чланака (област права, социологије, етике, војне науке) упућују на закључак да је ријеч не само о својеврсном лексикону него и о значајној малој енциклопедији НОР-а и социјалистичке револуције, у којој су у пуној мјери дошле до израза све компоненте вођења борбе и дјелатности на изградњи нове социјалистичке државе. Све то Лекси-

кон чини посебном публикацијом о народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији у нашој земљи.

Аутори су у овај рад уградили огроман труд, показали завидан научни и стручни ниво и примјеран научни метод. Њихов задатак није био нимало лак и једноставан, првенствено због тога што се ради о блиској прошлости изузетно значајној и богатој историјским догађајима и личностима. Исто тако, било је нужно сјединити неколико битних критеријума: принцип доступности у саопштавању историјских догађаја, научни метод, провјеру теоријских разматрања о појединим догађајима и личностима, нова научна истраживања и, најзад, задовољити потребу за његовом практичном употребом. Аутори и Редакција су успјели да на задовољавајући начин остваре све ове критеријуме.

У кратком Предговору Редакцијског одбора изложене су најзначајније информације о покретању рада на изради Лексикона и утврђивању критеријума за избор лексичких јединица.

Лексикон, који је конципиран као јединствено стручно-научно и информативно дјело, садржи 13 основних тематских цјелина, у којима се обрађују најзначајније појаве, процеси и личности у вези са НОР-ом и револуцијом у Југославији и догађајима у свијету од 1941. до 1945. године. Догађаји и личности у свијету обрађени су онолико колико је то било неопходно за разумијевање нашег ре-